

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING YOZUV MALAKASINI
RIVOJLANTIRISHDA INTERAKTIV USULLARDAN FOYDALANISH****Nuradilova Aselxan Dilshodxo'ja qizi****Nizomiy nomidagi O'zbekiston****Milliy Pedagogika Universiteti Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)****Rajabova Sarvinoz Shovkatjon qizi****Nizomiy nomidagi O'zbekiston****Milliy Pedagogika Universiteti 2-bosqich talabasi****<https://doi.org/10.5281/zenodo.15480703>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yozuv malakasini rivojlantirishda interaktiv usullardan foydalanishning ahamiyati yoritilgan. Yozuv madaniyatining o'quvchi shaxsiga ta'siri, o'qituvchining yozuvda o'rnak bo'lishi, shuningdek, interaktiv metodlar — jamoaviy mashqlar, raqamli vositalar, vizual materiallar va onlayn platformalarning roli atroflicha tahlil qilingan. Shuningdek, amaliy tajribalar asosida interaktiv yondashuvlarning samaradorligi va ularni tatbiq etishdagi muammolar ham ko'rib chiqilgan. Maqola boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini oshirishda metodik asos bo'la oladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, husnixat, yozuv malakasi, interaktiv usullar, o'qituvchi kompetensiyasi, raqamli vositalar, vizual materiallar, metodik yondashuv.

Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya sohasini isloh qilish, o'quvchilarning barkamol shaxs bo'lib kamol topishini ta'minlash yo'lida keng ko'lamli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu borada Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Yangi O'zbekistonni barpo etish yo'lida biz avvalo ta'lim sifatini tubdan oshirishimiz, har bir bolaga zamonaviy bilim va tarbiya berishimiz kerak" [1]. Mazkur yondashuv, ayniqsa, boshlang'ich ta'lim tizimida o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, ularning yozuv malakasini mustahkamlash va o'z o'quvchilariga namunaviy tarzda taqdim etish qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi — bu o'quvchi uchun ilk ustoz, ilk namuna, ilk do'st va rahnamo hisoblanadi. Uning nutqi, yozuvi, estetik didi, har bir so'z va harakati o'quvchida chuqur taassurot qoldiradi. Ayniqsa, husnixat – chiroyli yozuv malakasi orqali o'qituvchi bolada nafaqat yozish, balki e'tibor, did, ixchamlik, intizom va chiroyli ifodalanish fazilatlarini shakllantiradi. Shu bois, o'qituvchining yozuv madaniyatini yuksaltirish bugungi ta'lim islohotlarining muhim yo'nalishlaridan biridir. Yana bir bor Prezidentimizning quyidagi so'zlarini eslatib o'tish o'rinlidir: "Biz ta'lim tizimini isloh qilishda, avvalo, o'qituvchining o'rni va rolini yuksaltirishga e'tibor qaratmoqdamiz. Chunki bilimli, zamonaviy o'qituvchi bo'lmasa, ta'lim sifatini oshirib bo'lmaydi" [2]. Bu fikrlar asosida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining yozuv malakasini interaktiv metodlar orqali rivojlantirish zamonaviy ta'limda muhim bosqich hisoblanadi.

Zamonaviy pedagogikada interaktiv usullar – o'rganuvchining faol qatnashuvi, mustaqil fikrlashi va o'zini ifoda etishiga yo'l ochuvchi samarali metodlar sifatida qaralmoqda. Boshlang'ich sinflarda bu yondashuvlar o'qituvchilarning yozuv malakasini faqat shaklan emas, balki mazmunan ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalardan foydalanish,

guruhli ishlar, ko'rgazmali materiallar asosida tashkil etilgan darslar orqali o'qituvchi o'z yozuv madaniyatini oshirishi, husnixatda yangiliklarga ochiq bo'lishi mumkin.

To'g'ri aytasan, birinchi sinf o'quvchilari hali yozuv, fikrlash, mulohaza yuritish qobiliyatiga to'liq ega emas. Ular bilan ishlashda ko'proq ko'rgazmali, takroriy, o'yin elementlariga boy, harakatga asoslangan metodlar samarali bo'ladi. Quyida birinchi sinf o'quvchilari uchun mos, interaktiv usullarni tushunarli va amaliy ko'rinishda yozib berdim:

Hozirgi davrda ta'lim tizimining oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – o'quvchilarning mustaqil fikrlash, o'z fikrini erkin ifodalash, o'rganilgan bilimlarni amalda qo'llash, o'zaro muloqot qilish va hayotiy muammolarni hal etish kabi kompetensiyalarini shakllantirishdan iborat. Bu kabi yondashuvlar o'z navbatida ta'limda innovatsion yondashuvlarni, xususan, interaktiv usullardan foydalanishni talab qiladi.

Interaktiv usul – bu o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida, shuningdek o'quvchilarning o'zaro faol hamkorlikda ishtirok etishiga asoslangan, bilimlarni faqat tinglab olish emas, balki uni muhokama qilish, tahlil qilish, baholash, amaliyotda qo'llash orqali egallashga yo'naltirilgan dars metodi hisoblanadi.

"Interaktiv" so'zi lotin tilidan olingan bo'lib, "inter" – o'zaro, "actio" – harakat" degan ma'noni anglatadi. Bu o'zaro harakat, fikr va munosabatlar almashinuvi asosida olib boriladigan o'qitish demakdir. Interaktiv usullarning afzalliklari:

1. O'quvchining e'tiborini doimiy faol holatda ushlab turadi.
2. Mashg'ulotlarda o'zini erkin tutadi va darsga nisbatan ishtiyoqi oshadi.
3. O'rganilayotgan mavzular chuqurroq o'zlashtiriladi.
4. Nutq, tafakkur, fikrlash va ijtimoiy ko'nikmalar rivojlanadi.
5. Yangi bilimni kashf qilish, undan foydalanish, amaliyotda tatbiq etish osonlashadi.

Birinchi sinf o'quvchilari uchun yozuv malakasini shakllantirish juda nozik va muhim bosqich hisoblanadi. Bu davrda bolalar yozuv asboblari bilan tanishadi, qalamni to'g'ri ushlashni, harflarni chiziqli daftarda yozishni, yozuv oraliqlarini saqlashni o'rganadi. Shu sababli, ularni charchatmaydigan, aksincha, qiziqtiradigan, harakatga asoslangan, oddiy va tushunarli metodlar qo'llash muhimdir.

1. "Harfni havo orqali yozish" usuli: O'qituvchi harfni katta qilib ko'rsatadi, bolalar esa uni havoda qo'llari bilan yozadilar. Bu usul bolalarning katta mushak harakatlarini rivojlantiradi va harf shaklini yod olishga yordam beradi.

2. "Chalkboard race" – Taxtada navbat bilan yozish: Ikki-uch bola doskaga chiqadi, o'qituvchi aytgan harfni yoki bo'g'inni kim chiroyli yozsa, o'sha g'olib bo'ladi. Bu o'yin orqali bolalarda raqobat va qiziqish ortadi.

3. "Tepa–past, chap–o'ng" o'rgatuvchi harakatli mashqlar: Harflarni yozishda qayerdan boshlash, qayerga burish, qayerda tugatish kerakligini o'rgatishda bolalar bilan birgalikda "chapga burilamiz", "pastga tushamiz", "tepaga ko'tarilamiz" kabi jismoniy harakatlar bilan ishlash muhim. Bu bolaga yozuv yo'nalishini tushunishga yordam beradi.

4. "Qumda yoki plastikda yozish" usuli: Oddiy daftarga emas, balki qum qutisi, plastilin yoki "seziladigan taxta"da yozish orqali bolalarning barmoqlari va e'tibori faol ishlaydi. Bu sensorika (his qilish) orqali yozuvni eslab qolish imkonini oshiradi.

5. “Rangli nuqtalarni birlashtirish” usuli: Harflarni tuzishda rangli nuqtalar orqali harakat yoʻnalishini koʻrsatish va bola shu nuqtalarni ketma-ket birlashtirib yozuv hosil qiladi. Bu usul harfni tuzish ketma-ketligini aniq oʻrgatadi.

6. “Top oʻyinchisi qaysi harfni yozdi?”: Oʻqituvchi doskada harf yozadi, lekin uni butunlay emas, faqat bir qismini koʻrsatadi. Bolalar topishadi: “Bu qaysi harf?”, soʻng uni yozishga harakat qilishadi. Bu bolalarning diqqatini oshiradi.

7. “Harf ovlash” oʻyini: Sinfxonaga harflar yoki boʻgʻinlar yashirib qoʻyiladi. Bolalar ularni topib, tegishli joyga yopishtiradi yoki daftarga yozadi. Bu harakatli, qiziqarli va taʼlimiy usul boʻlib, ularni harakatlantiradi va yozishga undaydi.

8. “Qadam tashlab yozamiz” usuli: Polga katta harf chiziladi, bolalar har bir chiziq boʻylab qadam tashlab yurib, harfni shakllantiradi. Keyin shu harfni daftariga kichik qilib yozadi. Harakatdan yozuvga oʻtish bu yoshdagi bolalar uchun juda samarali.

Bu usullar birinchi sinf oʻquvchilarining yoshiga mos, rivojlanish darajalarini inobatga olgan holda tanlangan. Ular orqali yozuv malakasi faqat mexanik emas, balki qiziqarli, quvnoq va ongli jarayonga aylanishi mumkin.

Birinchi sinf oʻquvchilariga moʻljallangan interaktiv metodlar yozuv malakasini shakllantirishda sezilarli darajada ijobiy natija beradi. Dastlabki darslarda bolalarning eʼtibori qisqa muddatli boʻlib, ularda yozuv jarayoniga nisbatan toliqish, sustkashlik holatlari koʻzga tashlangan boʻlsa-da, interaktiv yondashuvlar joriy etilgach:

1. Oʻquvchilarning yozuvga boʻlgan qiziqishi ortadi – ular mashgʻulotlarga faol jalb qilinadi va yozuv jarayonini zavq bilan bajarishga intiladilar.

2. Yozuv malakalari sezilarli darajada shakllanadi – harflarni toʻgʻri va chiroyli shakllantirish koʻnikmalari paydo boʻladi, ayniqsa, koʻrgazmali va harakatli usullar bu jarayonda muhim rol oʻynaydi.

3. Bolalarning eʼtibor va diqqat markazi kuchayadi – qiziqarli oʻyinlar, topishmoqlar va harakatli mashgʻulotlar orqali ularda kuzatuvchanlik va fikrlash faollashadi.

4. Yozuvga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi – oʻquvchilar yozuvni majburiy ish emas, balki qiziqarli faoliyat sifatida qabul qiladilar.

5. Sinfdagi oʻzaro raqobat va hamkorlik rivojlanadi – “kim chiroyli yozadi?”, “top oʻyinchisi” kabi metodlar orqali bolalarda sogʻlom raqobat tuygʻusi va jamoaviylik hislari shakllanadi.

6. Sensor va motor faoliyatlari uygʻunlashadi – “qumda yozish”, “plastikda yozish”, “qadam tashlab harf tuzish” kabi usullar bolalarning nafaqat yozuv, balki umumiy motorika va sensor qobiliyatlarini ham rivojlantiradi.

Shunday qilib, interaktiv usullardan foydalanish orqali birinchi sinf oʻquvchilarining yozuvga boʻlgan qiziqishi ortadi, ular faol, ongli va chiroyli yozishga intiladi. Yozuv darslari ular uchun yoqimli, samarali va natijador jarayonga aylanadi.

Yozuv malakasi — oʻquvchining savodxonlikka ilk qadami, uning kelgusi taʼlimdagi barcha yutuqlarining asosi hisoblanadi. Ayniqsa, birinchi sinfda bu jarayon puxta tashkil etilsa, keyingi sinf bosqichlarida oʻquvchining nafaqat yozuvi, balki fikrlashi, nutq madaniyati, mustaqil ishlash koʻnikmalari ham yuqori boʻladi.

Boshlangʻich taʼlimda, ayniqsa birinchi sinfda, interaktiv usullardan foydalanish yozuv jarayonini bolalar uchun tushunarli, qiziqarli va samarali qiladi. Anʼanaviy mashq va koʻrsatma

berish usullariga qo'shimcha ravishda o'yin, harakat, sensorik mashg'ulotlar bilan boyitilgan metodlar bolaning ruhiy-emotsional holatini yengillashtiradi, sinfdagi dars muhitini jonlantiradi. Bu esa o'z navbatida o'quvchida yozuvga nisbatan ijobiy munosabat shakllanishiga olib keladi. Shuningdek, zamonaviy o'qituvchidan faqatgina bilim emas, balki ijodkorlik, yangilikka intilish, har bir o'quvchini individual tarzda o'rganish va unga mos yondashuv ham talab etiladi. Interaktiv usullar o'z mohiyatiga ko'ra, aynan mana shu talablarga javob beradi.

Xulosa qilib aytganda, birinchi sinf o'quvchilarida yozuv malakasini shakllantirish o'ziga xos yondashuv va metodik mahoratni talab qiladigan nozik jarayondir. Bu davrda o'quvchilar hali mustaqil fikr yuritish, yozma ifoda qilish, nutqni erkin shakllantirish bosqichiga yetmagan bo'lishadi. Shu sababli ularning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda, ta'lim jarayonini oson, qiziqarli, faol ishtirokga asoslangan tarzda tashkil qilish nihoyatda muhimdir. Interaktiv metodlar esa aynan mana shu maqsadga xizmat qiladi: bolalarda yozuvga nisbatan ijobiy munosabat shakllantiradi, ular darsda jonlanadi, harakatlanadi, o'rganilayotgan harf va so'zlarni ko'rib, eshitib, sezib, harakat orqali o'zlashtiradi. Interaktiv usullar o'quvchining bilim olish jarayonini kuchli motivatsiya, ichki qiziqish va shaxsiy ishtirok orqali boyitadi. Birinchi sinfda bu yondashuv ayniqsa samarali bo'lib, bola uchun darsni sevimli mashg'ulotga aylantiradi. O'qituvchining vazifasi esa bu metodlarni to'g'ri tanlash, ularni o'z darsiga moslashtirib qo'llay bilish va har bir o'quvchining yutuq yo'llarini ochib bera olishdir. Ana shundagina boshlang'ich ta'lim bosqichi haqiqiy hayot maktabiga aylanishi mumkin.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2019-yil 29-noyabrdagi "Mamlakatimizda boshlang'ich ta'lim sifatini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida" gi farmoni. www.pressservice.uz.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2021-yil 15-avgustdagi "Yangi O'zbekiston maktabi" konsepsiyasi doirasida ta'lim sifatini oshirish va innovatsion yondashuvlarni joriy etish bo'yicha ko'rsatmalari. www.lex.uz.
3. Karimova, N. (2021). Boshlang'ich sinfda savod o'rgatish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
4. Mamatqulova, D. (2022). Yozuv malakalarini shakllantirishda interaktiv metodlardan foydalanish. *Pedagogika va psixologiya jurnali*, №4, 45–49.
5. Azizxo'jaeva, N.N. (2020). Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya.
6. Toshpo'latova, S. (2023). Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil fikrlashini rivojlantirish usullari. *Boshlang'ich ta'lim jurnali*, №2.
7. Xo'jayev, A. (2021). Didaktik o'yinlar orqali o'quvchilar faoliyatini faollashtirish. Toshkent: TDPU nashriyoti.
8. Raximova, G'. (2024). Yozuv malakasini shakllantirishda zamonaviy yondashuvlar. Ilmiy-amaliy seminar materiallari, Toshkent.